

ŚCIEŻKA DYDAKTYCZNA

ŚLADAMI POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

INFORMATOR

Zadanie:
Ścieżka dydaktyczna „Śladami Powstania
Wielkopolskiego” dofinansowano ze środków
Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA
na lata 2017-2022 w ramach Rządowego
Programu Dotacyjnego „Niepodległa”

niepodległa

Powstanie Wielkopolskie z lat 1918-1919 wyzwoliło znaczną część ziem zaboru pruskiego, ale oprócz tego sukcesu militarnego, było także manifestacją dążeń, by wszystkie ziemie zagarnięte przez Prusy w kolejnych rozbiorach, wróciły do Polski.

Solec Kujawski na powrót w granice Ojczyzny musiał czekać aż do 19 stycznia 1920 r., lecz nie ulega wątpliwości, że zwycięstwo wielkopolskiego zrywu bardzo pomogło w walce dyplomatycznej o jak najkorzystniejszy dla Polski kształt jej zachodnich granic.

Doceniając wagę tego wydarzenia dla naszej lokalnej historii, zapraszamy Państwa na wycieczkę ścieżką dydaktyczną „Śladami Powstania Wielkopolskiego” (długość trasy - ok. 8 km).

MUZEUM SOLCA

Nie przez przypadek nasz spacer zaczynamy przy Muzeum Solca im. Księcia Przemysła. W zbiorach tej placówki można bowiem znaleźć eksponaty oraz informacje pokazujące, jak wielkie znaczenie dla powrotu Solca do Polski miało Powstanie Wielkopolskie, oraz utworzona na bazie powstańczych oddziałów Armia Wielkopolska, która później weszła w skład Wojska Polskiego.

Villa Anna - siedziba
Muzeum Solca
im. Księcia Przemysła
(fot. E. Wojtecka).

SOLECKI RYNEK (Plac Jana Pawła II)

Spod Muzeum Solca kierujemy się na pobliski solecki Rynek, czyli Plac Jana Pawła II. Znajduje się tu tablica upamiętniająca obchody 100-lecia powrotu Solca do Polski, kiedy to 19 stycznia 1920 r. wkroczyły do miasta oddziały 3 Pułku Ułanów Wielkopolskich, dowodzone przez pułkownika Władysława Mosiewicza.

Ponad sto lat później, 5 listopada 2021 r. pod tablicą została umieszczona kapsuła czasu w której zamknięto między innymi „Księgę Pamiątkową” zawierającą wpisy współczesnych mieszkańców Solca Kujawskiego.

Płyta upamiętniająca 100-lecie
powrotu Solca do Polski
(fot. R. Kubiak).

Z. Walczak, Przejęcie Solca przez Wojsko Polskie – 19 stycznia 1920 r.
(obraz ze zbiorów Muzeum Solca).

GRÓB POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH

Teraz wyruszamy ul. 23 Stycznia w kierunku starego cmentarza parafialnego przy kościele pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, na którym znajduje się grób dwóch powstańców wielkopolskich: Michała Dyrdy z Jaksic i Franciszka Piotrowskiego z Pęchowa, poległych zimą 1919 r. na terenie Puszczy Bydgoskiej.

Zwłoki powstańców zostały uroczystie pochowane na soleckim cmentarzu w marcu 1921 r. (szerzej o tej uroczystości na str. 9), a ich mogiła stała się pierwszym miejscem pamięci, wokół którego mogli jednoczyć się Polacy przybywający z różnych stron do repolonizującego się Solca.

W czasie niemieckiej okupacji pomnik został rozebrany. Po II wojnie światowej został ponownie ustawiony, ale górna część zawierająca słowa „Bóg i Ojczyzna” wróciła na swoje miejsce dopiero w latach 90. XX w.

Z prawej strony powstańczego grobu znajduje się symboliczna mogiła Franciszka Pazgrata, Powstańca Wielkopolskiego, ostatniego przedwojennego komendanta posterunku Policji Państwowej w Solcu Kujawskim, zamordowanego przez Niemców jesienią 1939 r.

Grób Powstańców Wielkopolskich na cmentarzu przy kościele pw. św. Stanisława, widok współczesny (fot. R. Kubiak).

Franciszek Pazgrat (1900-1939), Powstaniec Wielkopolski z Mosiny, w latach 1937-1939 komendant posterunku Policji Państwowej w Solcu Kujawskim.

WEJŚCIE DO PARKU MIEJSKIEGO

By dotrzeć do kolejnego punktu naszego spaceru, musimy udać się ul. 29 Listopada. Po minięciu pomnika „Bohaterom Walki i Zwycięstwa 1939-1945”, dochodzimy do tablicy informacyjnej, przypominającej o płycie Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego, która została w tym miejscu umieszczona z inicjatywy Towarzystwa Młodzieży pod opieką św. Stanisława Kostki w 1926 r.

W 1930 r. płyta ta została przeniesiona w nowe miejsce, w pobliżu dzisiejszego Ronda Burmistrza Antoniego Nawrockiego, które będzie kolejnym celem naszej wędrowki.

TOWARZYSTWO MŁODZIEŻY

POD OPIEKĄ ŚW. STANISŁAWA KOSTKI W SOLCU KUJ.

urządza z okazji

uroczyst. obchodu poświęcenia płyty
Nieznanego Powstańca Włkp.

w niedzielę 18 kwietnia rb. o godz. 7^{1/2} wiecz.

w lokalu p. Matylikiewicza

PIĄTĄ ROCZNICĘ

swego istnienia

połączoną z przemową, deklamacją i przedstawieniem

amatorskiem p. t.:

♦ ORLETA ♦

składa w 3 aktach.

Osoby:

Doktor Kokciński.

Jurek

Andrzej

Stal

Witold

Władysław

Zdzisław

jego synowie.

toleżcy Jarka

Janek, redaktor gazet

Grzegorz, kapitan.

Kamiński, wachmistrz

Kilku żołnierzy polskich

100ku. Rusinów.

Ceny miejsc: I. — 1.50 zł. II. — 1.00 zł. III. — 50 gr.

Próba generalna dla dzieci

odbędzie się w piątek, 16 kwietnia o godz. 6 po poł.

Wstęp 10 groszy.

ZABAWA TANECZNA

po przedstawieniu

Panowie I — zł. Pannie 50 groszy.

Szan. Publiczność oraz rodziców uprzejmie zaprasza

ZARZĄD

Wydrukowano w Solcu

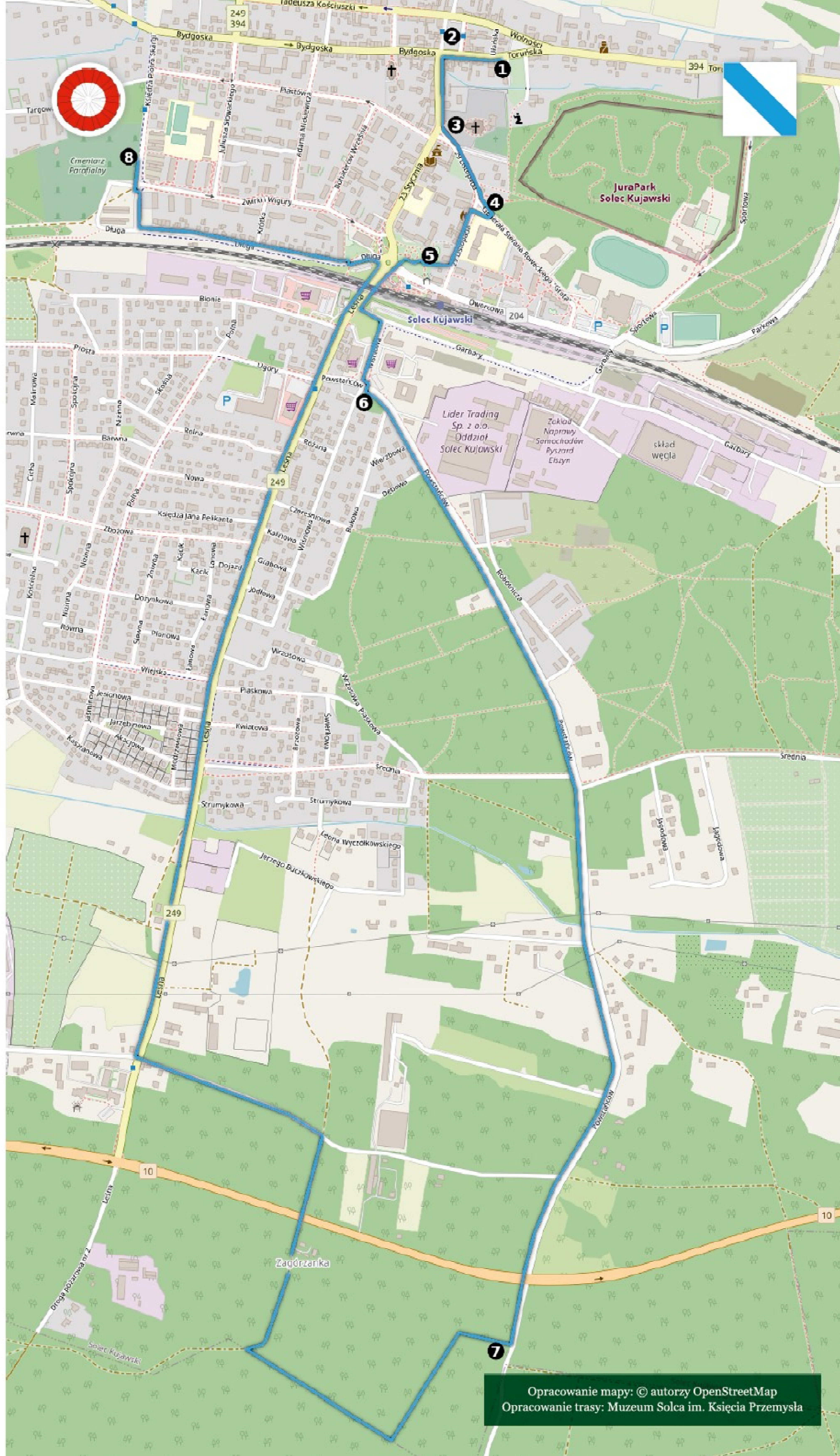
W. Niekowski, drukarnia w Solcu.

Płyta Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w pierwotnej lokalizacji przy wejściu do soleckiego Parku Miejskiego.

Zaproszenie na uroczyste poświęcenie płyty Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego (Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Akta Miasta Solca Kujawskiego, sygn. 1643).

Legenda:

- 1** Muzeum Solca – początek ścieżki.
- 2** Plac Jana Pawła II – płyta upamiętniająca 100-lecie powrotu Solca do Polski.
- 3** Grób Powstańców Wielkopolskich.
- 4** Tablica informacyjna upamiętniająca płytę Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w pierwotnej lokalizacji (lata 1926-1930).
- 5** Tablica informacyjna upamiętniająca płytę Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w ostatecznej lokalizacji (lata 1930-1939).
- 6** Tablica informacyjna wyjaśniająca genezę nazwy ulicy Powstańców.
- 7** Krzyż Powstańców Wielkopolskich przy drodze z Solca Kujawskiego do Chrośny.
- 8** Tablica informacyjna poświęcona grobom Powstańców Wielkopolskich spoczywających na cmentarzu przy ul. księdza Piotra Skargi – koniec ścieżki.

ULICA POWSTAŃCÓW

Teraz musimy przejść pod wiaduktem kolejowym, następnie po schodach wejść na ul. Garbary, skręcić w prawo w ul. Wiśniową i dojść do skrzyżowania z ul. Powstańców, gdzie znajduje się tablica informacyjna wyjaśniająca genezę nazwy tej ulicy.

Dzisiejsza ul. Powstańców w czasach zaborczych nazywała się Krosener StraÙe, czyli droga do ChroÙny. Dzisiejsza nazwa ulicy została wprowadzona dla upamiętnienia wydarzenia z 30 marca 1921 r., kiedy to ekshumowano i przeniesiono w wojskowej asyście, tą właśnie drogą, szczątki dwóch Powstańców Wielkopolskich: Michała Dyrdy z Jaksic i Franciszka Piotrowskiego z Pęczowa, którzy zostali pochowani na cmentarzu przy kościele pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (patrz też – str. 4).

Solec (pow. bydgoski). WÙrode dnia 30 marca b. r. wykopano w ChroÙnie pod Solcem zwłoki 2 ðolnierzy polskich i to: ðp. Michała Dyrdy z Jaksic pod Inowrocławem i ðp. Piotrowskiego z Pechowa, zamordowanych przez „Grenzschutz” w walkach roku 1919. Przy dźwiękach orkiestry 15 pułku artylerji pod eskortą oddziału 16. pułku ułanów Wlkp. przewieziono zwłoki w trumnach ofiarowanych przez miasto do Solca, gdzie je w uroczystym pochodzie przeprowadzono na cmentarz katolicki i tam pochowano. Kondukt żałobny prowadził ks. prob. Klein w asyście 4 księży. Brali też udział w pogrzebie pp. generał Jung i starosta Niesiołowski z Bydgoszczy przedstawiciele wszystkich futejszych władz rządowych i komunalnych, 4 towarzystwa: „Sokół”, tow. ðpiewu „Moniuszko”, tow. „Św. Stanisława” i tow. kolejarzy z sztandarami. Nad grobem wygłosili piękne przemowy ks. major Zabłocki i p. generał Jung. Chór kościelny „Św. Stanisława” wykonał poprawnie pieśń: „Witaj, Królowo nieba”... pod batutą p. Rygola. Wspomniane wieńce złożyli u grobu miasto Solec i tow. „Sokół”. Udział parafian był bardzo liczny.

Cały obrządek odbył się w największym porządku dzięki zabiegom p. komisarza Gałgowskiego.

Cześć bohaterom, którzy za wolność Ojczyzny krew swą przelali! Niech ziemia ojczysta będzie im lekka!

B. M.

Dziennik Bydgoski, 05.04.1921 r., s. 2.

KRZYŻ POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH

Przed nami dłuższy odcinek wędrowki (około 2,3 km). Najpierw przejdziemy całą ul. Powstańców, aż do Drogi Krajowej nr 10. Przechodząc na jej drugą stronę zachowajmy szczególną ostrożność! Już wkrótce, z prawej strony, wśród drzew zauważymy Krzyż Powstańców Wielkopolskich.

Pierwszy Krzyż Powstańców Wielkopolskich został postawiony w tym miejscu w 1925 r. z inicjatywy Nadleśnictwa Solec Kujawski. Jak głosiła tradycja, postawiono go w miejscu gdzie mieli być pochowani Powstańcy Wielkopolscy Michał Dyrda z Jaksic i Franciszek Piotrowski z Pęchowa, polegli w tych okolicach zimą 1919 r. Ich szczątki zostały w 1921 r. przeniesione na cmentarz przy kościele pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Solcu Kujawskim (patrz str. 4 i 9).

Krzyż, który dziś stoi przy drodze do Chrośny, jest już czwartym z kolei. Burzliwe dzieje jego poprzedników, a zwłaszcza pierwszego z nich, zostały opisane na towarzyszącej mu tablicy przygotowanej przez Nadleśnictwo Solec Kujawski.

Pierwsze trzy Krzyże Powstańców Wielkopolskich znajdowały się bliżej drogi, ale w związku z wzrastającym natężeniem ruchu i względami bezpieczeństwa, a także komfortem odwiedzających to miejsce, nowy Krzyż, postawiony w 2020 r., umieszczono w pewnym oddaleniu od jezdni.

Krzyż Powstańców Wielkopolskich, który stał przy drodze do Chrośny w latach 1987–2020 (fot. R. Kubiak).

Powtórne poświęcenie pierwszego Krzyża Powstańców Wielkopolskich, ściętego przez Niemców w 1939 r. – 29.06.1946 r. Wisząca na Krzyżu tabliczka znajduje się dziś na ekspozycji stałej w Muzeum Solca.

Krzyż Powstańców Wielkopolskich – widok współczesny (fot. R. Kubiak).

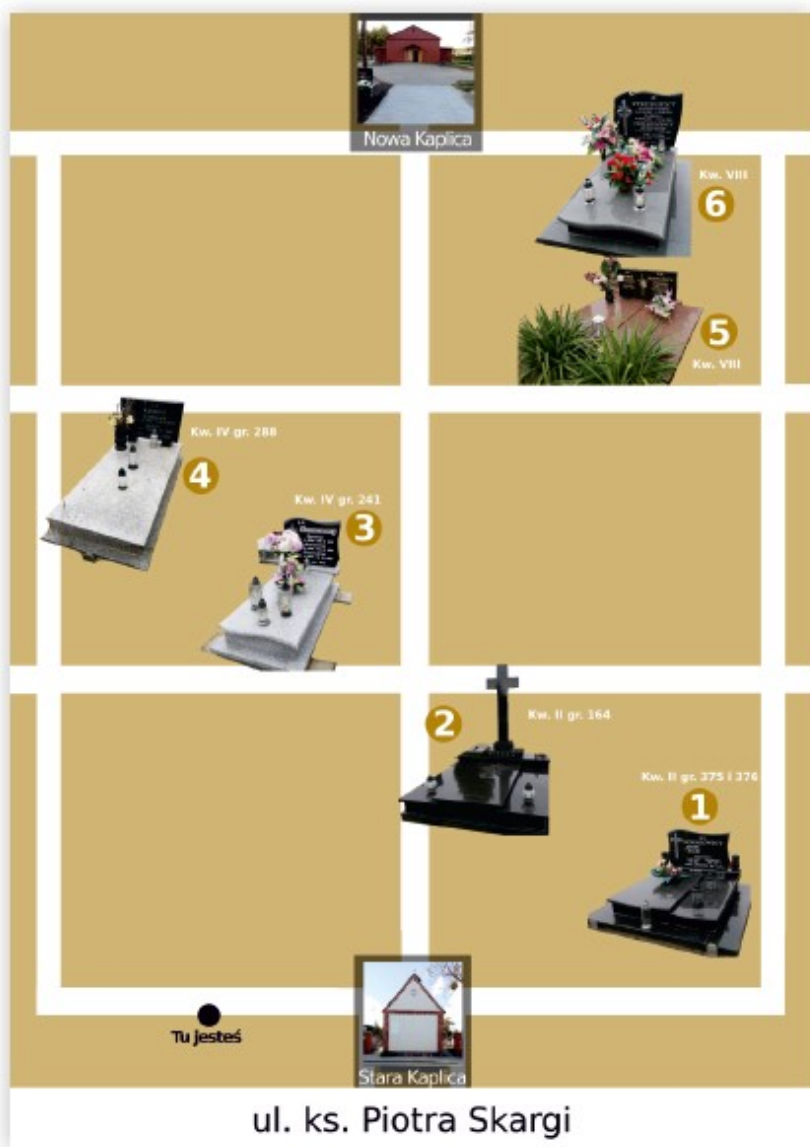

CMENTARZ PRZY ULICY KS. PIOTRA SKARGI

Przed nami ostatni, a zarazem najdłuższy (ok. 4,3 km) odcinek naszej wędrówki, której celem będzie solecki cmentarz przy ul. ks. Piotra Skargi. Najpierw będziemy szli oznakowaną trasą przez teren Puszczy Bydgoskiej. W okolicach Leśnictwa Zagórzanka jeszcze raz przekroczymy Drogę Krajową nr 10. Ponownie prosimy o zachowanie wyjątkowej ostrożności! Następnie dotrzemy do ul. Leśnej, która zaprowadzi nas pod wiadukt kolejowy. Za wiaduktem skręcimy w lewo w ul. Długą. Następnie skręcimy w prawo i będziemy już na ul. ks. Piotra Skargi.

Cmentarz przy ul. ks. Piotra Skargi istnieje od 1928 r. Wśród spoczywających tu wielu zasłużonych dla Solca Kujawskiego i okolic osób, znajdują się także groby Powstańców Wielkopolskich. W ich odnalezieniu pomoże załączony, schematyczny plan.

Groby Powstańców Wielkopolskich
spoczywających na soleckim cmentarzu
przy ul. ks. Piotra Skargi.

Legenda:

- ❶ Leonard Wiciński (1893-1971).
- ❷ Stefan Pitula (1890-1957).
- ❸ Ignacy Koczorowski (1900-1933).
- ❹ Stanisław Krokos (1899-1976).
- ❺ Andrzej Poznański (1882-1962).
- ❻ Stanisław Przybyliński (1900-1987).

Leonard Wiciński
(1893-1971)

Ignacy Koczorowski
(1900-1933)

Na pierwszej stronie okładki: zdjęcie grobu Powstańców Wielkopolskich w Solcu Kujawskim – lata 30. XX w.

Poniżej:

zdjęcie członków soleckiego Towarzystwa Powstańców i Wojaków prezentujących obraz Cz. Tabulskiego „Poniatowski na koniu”,
będący nagrodą w zawodach strzeleckich. Dziś obraz znajduje się w zbiorach Muzeum Solca
(zdjęcie udostępnił Z. Łapka):

MUZEUM SOLCA
im. Księcia Przemysła
ul. Toruńska 8,
86-050 Solec Kujawski,
tel. 52 387 31 20,
e-mail: muzeum@soleckujawski.pl,
www.muzeum.soleckujawski.pl

GODZINY OTWARCIA:
wtorek - piątek i niedziela:
12:00 - 18:00
poniedziałek i sobota
- nieczynne
WSTĘP WOLNY